

DISPUTATIO METAPHYSICA

Ad

L. II. Metaphysic. Aristotel. cap. 2.

Adversus

Processum in Infinitum;

Quam

Assistente Divini Numinis Gratia

&

Concedente Ampliss. Ordine Philosophico,

P R Æ S I D E

Viro Maximè Reverendo, Amplissimo atqve

Excellentissimo

DN.D. VALENTINO ALBERTI,

P. P. Consistorii Electoralis & Ducalis Saxonici Assessor, Academiae Decem-Viro, Collegii B. Mariæ Virginis h. t. Præposito, ejusdemq; ut & Nationis Polonicæ Seniore, Alumnorum Electoralium Ephoro, de omnibus atq; singulis Officiis longè meritisimo,

Dn. Patrono atq; Præceptore suo, summa observantia Colendo,

Die XX. Maji, An. M DC LXXXV.

In Academia Lipsiensi

H. L. Q. C.

publicæ Eruditorum Disquisitioni submittit

BENJAMIN RUDOLPHI, Steinoviensis Silesius,

A. R.

---

2 1/2 LIPSIÆ, Literis JOH. GEORG. *ag.*

Coll. diss. A
2, 20

a. 11. 20.

LIBRARY OF THE UNIVERSITY OF DRESDEN

THE UNIVERSITY OF DRESDEN

LIBRARY OF THE UNIVERSITY OF DRESDEN

THE UNIVERSITY OF DRESDEN

LIBRARY OF THE UNIVERSITY OF DRESDEN

THE UNIVERSITY OF DRESDEN

LIBRARY OF THE UNIVERSITY OF DRESDEN

THE UNIVERSITY OF DRESDEN

Ad
Eximium atque Doctissimum
DN. RESPONDENTEM,
 Civem atque Auditorem suum Diligentissimum
 Dilectissimumque

PRÆSES.

A *Φθονία χολῆς* : Otii abundè. Hoc nimirum illud erat bonum, de quo gloriabantur olim Lacedæmonii, suo in primis Lycurgo tantum beneficium adscribentes, gratoque animo deprædicantes. Quid autem faciamus Nos, qui Philosophiæ studio dediti sumus, ipsiusque DEI gratiâ otii abundè in eo invenimus? Enimverò *spatiosa res est, Sapia: Vacuo illi loco opus est: de divinis humanisq; dicendum est, de præteritis, de futuris, de caducis, de æternis, de tempore &c.* Quamcunq; partem rerum humanarum divinarumq; comprehenderit, ingenti copia quærendorum ac discendorum fatigaberis. Est tamen & hîc, ubi suaviter quiescamus, honestissimoq; inter ipsa negotia otio tandem perfruamur. In infinitum enim, qui solus infinitus est, nos meditando scrutandoq; procedere, noluit Deus. Nec una via est, qua liceat Nobis ad hunc limitem pertingere: bivium nobis patet, idque non anceps aut periculosum, sed tutum atq; certum, ut *tam sursum quam deorsum versus (ἐπὶ τὸ ἄνω καὶ ἐπὶ τὸ κάτω)* non possimus non ad finem atq; quietem rectissime pervenire. Nisi verò nostrum hoc bivium cum illo Herculis, hîc ad malum, ibi ad bonum perducen- te, in eo comparari potest, quòd hinc descendendo, tandem perveniamus ad exilissima vilissimaq; illinc ascen-

Plutarchus
 de Institut.
 Lacon. U-
 num hoc
 eximium &
 apprimè fe-
 lix fecisse
 videtur Ly-
 curgus ci-
 vibus, Otii
 abundè.
 Seneca
 Epist., 89.

Aristoteles
 I. Poster. A-
 nalytic. XX
 I. & XXII.
 27. I. Me-
 taphys. II.
 7.

I. Physic. X.
§. εἰς ἄτο
καταλύεται
ἰσχυρόν.
VII. Me-
taphysic. 3.

dendo, ultimò in præcellentissimis perfectissimisque rebus subsistamus. His gradibus in Physica descendimus à toto ad partes, quando ad materiam tendimus, in quam ultimò resolutionem fieri, in ejus definitione Philosophus Noster adnotavit. Sed hæc quantillum, quam exilè ac vile Ens est! adeò quidem, ut id Aristoteles ipse propè inter Non Entia, cum nec substantia (completa,) nec accidens sit, abjecerit. Eundem in modum Mathematicus descendendo in numeris, tandem pervenit ad unitatem, tam exilis naturæ in ipso Arithmeticæ limine, ut nullo modo numeris annumerari possit. Idem in descendendo per dimensiones, subsistit in puncto, tantillo omnino, ut à nihilo parum absit, cum in hac rerum universitate nullibi ostendi possit aut sentiendum exhiberi. Ascendendo verò Metaphysicus pertingit ultimò ad Deum ipsum, tantâ facilitate atq; felicitate, ut hæc viâ etiam Ethnici progressi sint ad inveniendum & cognoscendum Deum. Eodem tramite Ethicus à bonis interioribus ascendit ad summum, quod tantæ perfectionis est, ut ille altius in suo foro ne quidem tentet aut audeat aspirare. Hæc viâ Politicus à Magistratibus inferioribus perducitur ad Supremum, tantæ in hoc mundo dignationis & potestatis, ut secundam ab ipso Deo locum jure meritoq; habeat teneatq;. Imò verò, si exactius, ceu par est negotia publica ponderentur, per hujusmodi ascensum Christianus Politicus saltem non semper ad Deum ipsum evahitur. Cur autem de Christiano Politico tantum loquor? Nullus enim est Christianus, qui hanc ultimam fortunarum suarum Analysin in Deum instituere non possit, qui non debeat. Dicere verò vix possum, quam hæc methodus oblectet pium animum atq; tranqvillet. Si ad præterita in utraq; fortuna respiciat, ad hunc limitem suum perve-

perveniens exclamabit lætissimus: *Benè omnia fecit*; si ad Marc. VII.
futura, plenissimus spei dicet: *Ipse faciet*. Quid idoneum 37.
magis, quid efficacius ad veram animi quietem compa- Pf. XXXVII
randam conservandamq;? Non potui autem non hujus 5.
meminisse, ubi & Te, *Amice Charissime*, in hac Tua, con-
tra processum in infinitum dissertatione ad Deum
inprimis inter exempla prudenter respexisse, eum-
que tanquam metam causarum rerumq; omnium piè con-
siderasse, deprehendi. Usus autem ille, qui modo à me,
descriptus est, cum practicus sit diciq; possit; Tu in Theo-
retico eruditè demonstrando potissimum occupatus fui-
sti. Quàm aptè! quàm utiliter ac prudenter! Ad extre-
ma nimirum studii Tui Philosophici postquam pervene-
ras, supremum hunc in eo laborem suscepisti, ut in in-
finitum non progrediendū, in Deo verò hic quoque inpri-
mis subsistendum esse, doctè atq; piè ostenderes, & sicut
alio tempore sub dexterrimo moderamine Collegæ
mei atq; Civis Conjunctissimi, à brutis ad homines,
disciplinam nimirum illorum ad hos extendendo, ita jam
à rebus omnibus ad Deum ipsum ascenderes. Plaudi-
mus; tam laudabiliter omnia peregisti; ultima, quæ sola
superfunt, hodiè subjungentur: FAXIT DEUS: Feliciter!

C. B. D.

Th. I.

PRincipia illa cognoscendi, quæ, ratione ortus sui, congenita, ratio-
ne indemonstrabilitatis, prima vocantur, vel theoretica vel practi-
ca esse, notissimum est. Notari verò meretur, quòd cum Practi-
ca non tantum omni tempore, sed & unò modò talia sint, tanquam di-
ctamina, quæ honestum præcipiunt, inhonestum prohibent; theoretica
tamèn sint duplicia, dum nimirum alia de rebus ipsis, tanquam Theses
certissimæ, nos informant, alia cognitionem nostram, tanquam Hypo-
theses

theses universalissimæ, moderantur. Sic ambo illa : Deus est veritas prima ; & : Quicquid dicit aut revelat Veritas prima, id infallibiliter verum est ; theoretica sunt, ita tamen, ut prius de Attribute quodam DEI nos tantum certiores faciat, posterius simul nostram dirigat cognitionem.

Th. II.

Non datur
Processus
in infini-
tum,

Eximium est hoc Exemplum ; sed dignius adhuc notatu illud nostrum : Non datur Processus in infinitum. Hoc enim iisdem hisce verbis prolatum, utrumque illud præstat, ut rebus simul ipsis, simul nobis limitem ponat, ultra quem in cognoscendo pariter atque appetendo tendere haud debeamus ; tantum abest, ut ad unum genus horum Axiomatium unice sit referendum. Vide, *infra Th. 4. seqq.* Imò verò dum in appetendo quoque nos dirigit, eò ipsò ad analogiam principiorum practi-
corum simul accedit, tametsi nec honestum præcipiat, nec inhonestum prohibeat, sed à processu tantum in infinitum Voluntatem avocet atque avertat.

Th. III.

Testimonia
Aristotelis.

Nihil vero apud Philosophum eò certius est, nihil tritius. Quinque tamen loca eminent II. *Metaphys. cap. 2. XII. cap. 3. seqq. VII. Physic. cap. 2. VIII. cap. 5. I. Poster. Analyt. cap. 19. 20. 21. 22.* In his omnibus satis clarè illud invenias. In primò sub initium statim : *At verò quoddam esse principium, nec infinitas esse rerum causas sive progressionem rectam sive specie, perspicuum est.* In secundo, initio *cap. 6. De hac (Causa prima) dicendum est ; nempe necesse esse, perpetuam aliquam & immobilem substantiam esse.* In tertiò, verbis initialibus : *Non tamen (motus unius ab alterò) in infinitum procedit : Sed alicubi sistitur, & erit aliquid, quod primò causa erit Motionis. Nisi enim ita sit, in infinitum procedet.* In quarto, textu 3. *Impossibile est, id quod movet, ipsumque ab aliò movetur in infinitum abire : quando quidem infinitorum nihil est primum.* In quinto, principio c. 20. *Quod media non possint esse infinita, si tam deorsum quam sursum versus Attributiones consistant, manifestum est. Etc.* Præterea, in prioribus quatuor locis Aristoteli tam absurdum videri Processum in infinitum, ut impossibilitate eius tanquam notoriâ, in gravissimis questionibus securè nitatur, è paucis illis, quæ allegavimus, verbis, simul intelligis. Quam ob causam Commentatores tam in *Metaphysicam & Physicam*, quam in *Logicam eius*, de Axiomate nostrò similiter egerunt, sed

sed parcius; dubio procul, quod per se fit notum; plenius Scholastici, Thomistæ imprimis in 1. qv. 2. art. 2. ubi disputat hujus Scholæ Magister; *Vtrum DEum esse, sit demonstrabile?* & art. 3. in quô quærit: *Vtrum DEus sit?* Conf. ejusdem lib. 1. contra Gentes c. 13. de rationibus, ad probandum DEum esse.

Th. IV.

Inter loca Philosophi primus est primarius. Cum enim in quin- **Primum**
to de usu Axiomatis nostri in cognoscendo, in secundo verò, tertio & ex iis,
quarto speciatim de primò Motore agatur, factâ nimirum ad illustre hoc
Exemplum Axiomatis nostri applicatione; in illò generaliter de eodem
agit, ita quidem, ut omnia illa tria, quæ Nos suprâ in *Tb. II.* principio
huic theoretico accidere notavimus, ille de eodem *ibidem* distinctè asse-
rat, solideq; probet. Nam (1.) sub initium statim assumit res aliquas,
quatuor nimirum causas, ostenditq; necessariò dandam esse primam cau-
sam tum in quolibet genere causarû progressionè rectâ, (*εἰς ἐπιπέδου,*)
hoc est, individua causarum in eadem specie non esse infinita; tum eti-
am in diversis generibus, secundum speciem (*κατ' εἶδος,*) quod est, non
dari diversas specie causas in infinitum. Plenius hæc demonstrat in
efficiente, materia & fine, satis esse putans, si hæc in re harmoniam formæ
tantum indicaret; *Similiter*, inquit, *res habet in eò, quod quiddam est,*
ἰπὶ τῆς τῆς ἡν εἶναι, hoc est, *informa*; cum certum sit, singulas species propri-
am aliquam habere atque singularem. Deinde (2.) à Cognitione hunc
Processum removet *Text. 7. Cognitione ipsa evertitur* (*ἐκ ἐσ,*) ut planè non
sit aut in nihilum abeat. *Quæ enim hęc pactò infinita sunt, quomodo in-*
telligi possent? & in fine capitis: *Si etiam causarum species infinitæ essent,*
neq; hoc pactò esset Cognitione; Tunc enim nos scire putamus, cum causas
cognoscimus; id autem quod additione infinitum est, tempore finito percur-
ri nequit. Tandem (3.) inter appetendum etiam nullum huic processui
locum relinquit, *text. 8. Qui Infinitionem* (*τὸ ἀπειρον*) *inducunt, non ani-*
madvertunt, se boni naturam de mediò tollere. Atqui nemo agere quic-
quam aggredieretur, non perventurus ad extremum. Neq; vero in his
mentis (aut qui mente utuntur, consideratè & non temerè aut Naturæ im-
petu agentes,) locus relinquitur. *Semper enim alicuius rei gratia agit,*
qui mentem habet: Hoc enim extremum est, quando quidem finis extre-
mum. Tàm signata igitur vestigia tanti Ducis & nos prememus, ac u-
tròq; oculo ad hoc eius Testimonium, alterò verò ad reliqua, imprimis
in applicatione ad exempla, respiciemus.

Th. V.

Th. V.

Vis hujus Axiomatis i. in subordinatione causarum efficientium. Inter causas eminent Efficientes interque has, si plures concurrant, illæ, quæ essentialiter sunt subordinatæ, ita, ut inferior à superiori in causando ex natura sua dependeat. In his processum in infinitum non dari, probat *text. 6.* quia non positâ primâ causâ, quæ sit causa reliquarum, ut ait, hoc est, à quâ reliquæ in causando pendent, reliquæ nihil possunt efficere. Nam si scala huiusmodi causarum in infinitum extendatur, nullaque sit prima causa, etiam nulla erit media & ultima sive proxima; quia ultima non movet, nisi cooperante s. movente mediâ; & hæc non movet nisi cooperante & movente primâ: Si autem nec ultima nec media movet, nulla movet; alia enim nulla, admisso processu in infinitum, restat.

Th. VI.

Tametsi verò hoc Argumentum de Causis essentialiter subordinatis tantum adducit Philosophus; ob quam causam nonnulli, Thomistæ imprimis, id de accidentaliter subordinatis non valere putant; Scotus tamen cum suis vim eius ad has quoque extendit. *In his etiam dico, inquit Smisingius Tom. I. Disp. Theolog. p. 23. excludi progressum in infinitum, nisi stet in aliquâ causâ extra collectionem infinitarum causarum per accidens subordinatarum, quæ sit causa totius Motionis & ipsa non sit per accidens subordinata alteri causæ, seu non habeat esse ab altera, ut rectè Scotus 1. dist. 2. q. 2. §. quantum ad 1. circa medium. Patet, quia etiam, ubi non est primum in essendo, nec est medium vel ultimum; Ergo si non est primus Homo, nec sunt medii nec ultimus. Confer omnino Suarez. Disp. Metaph. 29. Sect. 1. §. 34. seqq.*

Th. VII.

Ufus hujus no inest, facile intelligis, quam clarè, quam certò per huiusmodi a- Scalæ in scensum à causis secundis ad primam, ab Entibus inferioribus ad supremum, quod est, ad DEUM ipsum ascendatur & perveniatur. Nam (1.) Causæ secundæ subordinantur primæ, ut sic loqui liceat, essentialissimè, in tanto nimirum gradu, quantus in nullo alio exemplo, ne in causa quidem instrumentali respectu principalis, reperitur. Quanquam enim instrumentalis sine principali non minus ac secunda sine prima, prorsus est otiosa; unde utrinque de dependentia in operari satis constat; in causa tamen secunda respectu primæ (2) simul est depen-

dependentia in fieri atque esse, & quidem non per accidens, sed per se, non mediatè, sed immediatè, ex absoluta necessitate. Hinc argumentatur: Quocumq; posito aut admissio tollitur illa causa, sine qua nulla Creatura fieri, esse aut operari potest, illud non est ponendum aut admittendum. Atqui posito aut admissio processu in infinitum &c. E. non est ponendus aut admittendus.

Th. VIII.

Enim verò argumentum Philosophi, quò ad primum Motorem nos per motum inferiorum Entium deducit, juxta dicta *superius in Th. III.* non omnibus videtur esse firmum. Hoc medium, inquit *Svarez. loc. alleg. §. 7. per se ac precise sumptum multis modis invenitur inefficax ad demonstrandum, esse in rerum natura aliquam substantiam immaterialem nedum ad demonstrandum primam & increatam substantiam; & imprimis omitto principium illud, in quò tota illa ostensio fundatur: Omne quòd movetur, ab aliò movetur; ad huc non esse satis demonstratum in omni genere motus vel actionis: Nam multa sunt, quæ per actum virtutalem videntur sese movere & reducere ad actum formalem, ut in appetitu seu voluntate videre licet, & in aqua reducete se ad pristinam frigiditatem: Idem ergò accidere potest in motu locali. Atq; ita dici potest, cælum non ab alio, quàm à se ipso moveri per formam suam aut aliquam virtutem innatam, ex quâ talis motus resultet: Sicut motus deorsum resultat in lapide ex intrinseca gravitate. Tametsi vero ipse in Operibus Theolog. noluit hoc argumentum & examen ejus suumque judicium repetere, cum aliàs in 1. Thomæ L. 1. c. 1. in ventilatione quæstionis: An Deus necessariò sit? commodam omninò occasionem habuisset: Arriaga tamen id loco ejus facit in 1. Thomæ Tomo 1. Disput. 2. sect. 4. subsect. 1. tam diligenter ac benigne, ut non tantum expresse sententiam Svarezi approbet, sed & κατόρθωται defendat. Huic, inquit, instantiæ (Svarezi à motu gravium & levium petiti, & passim respondent Thomistæ, gravia & levia moveri à generante. Verùm ego arbitror vel eos evidenter rem falsam docere, vel nullo modo satisfacere difficultati Svarezi. Vel enim dicunt proprie & immediate omnem motum fieri à generante, & hoc apertè falsum est: Nam generans sæpè vel non existit tunc, vel omnino absens est: Vel dicunt fieri à Deo, qui in locum generantis successit, & tunc existit intime præsens. Sed contra, quia non est recurrendum ad Deum sine ullâ necessitate, nulla autem est in presenti: Nam si generans*

B

dedit

dedit corpori suam gravitatem & levitatem v. g. igni sicut dedit calorem, haud dubiè tam naturaliter ignis productus ex propria levitate producet in se eum motum sursum, quàm producit calorem in alio subjecto, quin ea productio referatur in solum DEum. Tam acutum nimirum vident Juniores hujus Scholæ Philosophi & Theologi, cùm antiquiores hanc imbecillitatem in Aristotele non observarint. In alia potius omnia Toletus, qui primus è Jesuitis Cardinalis creatus fuit, abit in L. VIII. Phys. Aristotel. cap. 6. qv. 6. approbans in primis rationem Philosophi, quâ DEum respectu omnium etiam Intelligentiarum esse finem, qui præexistat & moveat ipsas, ut amatum & desideratum, statuit. Plenius & clarius adhuc, more suo, Jesuitæ Conimbricenses in L. VIII. Physic. Arist. cap. 10. qv. 3. utrum primus motor secundùm Aristotelis doctrinam infinita virtute polleat? Nam postquam in Art. 1. argumenta partis negativæ adduxerunt, mox in Art. 2. probabiliorem pronunciant eorum opinionem, qui arbitrantur Aristotelem cognovisse, primum motorem habere virtutem non duratione tantum sed & perfectione infinitam, adeoque illum ductu Axiomatis nostri, evitando processum in motu in infinitum, in notitiam DEI pervenisse. Quæ omnia è Recentioribus probat Franciscus Sylvius, à Braniâ Comes, Theologus Duacenus in 1. Thomæ qv. 2. Art. 3. suum non tantum sed & Dominicani Monachi & Thomistæ notissimi calculum adjiciens, & : Quapropter, inquit, merito Dominicus Bannes B. Thomam secutus ita ratiocinatur : Omne quod movetur, quocunque motu sive spiritali, sive metaphysico, sive morali, ab alio movetur, & in istis moventibus non datur processus in infinitum : Ergo deveniendum est ad unum Motorem, qui istis motibus est omnio immobilis, qualis est DEus.

Th. IX.

Hæc nimirum domestica illorum pugna est, quam inter se componant ipsi. Dissimulare tamen non possimus, inter nos etiam esse, qui hoc Aristotelis argumentum evertunt, negata eius Hypothesi, quod, quicquid movetur, ab aliò moveatur; quos inter nostro tempore facile Princeps fuit B. Sperlingius Institut. Physic. L. II. cap. 7. qv. 2 p. 433. seqq. Nec negare volumus, nobis etiam non omnes scrupulos evulsos esse, qui ascensuros per scalam illam ad primum Motorem vexare solent. Quapropter aliâ longè commodiori via incedemus; præsertim cum hac ratione Axioma Nostrum nullam nisi unius tantum Exempli, dubii adhuc atque

atque incerti, jacturam patiatur, quæ largissimè per alia longè firmiora
mox refarcitur.

Th. X.

Notandum nimirum est, Motorem primum & quemcunque alium
ipsi subordinatum, pertinere quidem ad causas efficientes, sed certos ha-
rum esse gradus. Quis enim dubitet, illas quæ producunt subjectum
ipsum, nobiliores esse istis, quæ tantùm in subjecto operantur motum?
Esto igitur, posse se aliquid movere se ipsum, cum antequam se moveat,
jam sit existens; nihil tamen se ipsum producere valet, quod antequam
producat nihil est, cum non Entis nulla sit affectio nec actio: Ergo à
productis Entibus tandem ad Ens impro ductum perveniendum est, in-
que eo subsistendum. *Vid. Suarez disput. Metaphys. 29. sect. 3. §. 22. seqq.*

Th. XI.

Hoc vero Ens nihil aliud quàm solum DEum esse, testatus est ipse
Exod. III. 14. ubi de se singulari prorsus modo, quasi per Antonomasi-
am, affirmavit יהוה יהוה *Ero qui ero*, aut, per Enallagen temporis,
sum qui sum, sibi que nomen imposuit: *Qui est; ὁ ὢν καὶ ὁ ἦν, καὶ ὁ
ἄρχόμενος*, *Apocal. I. 4.* Verbo: יהוה. Videas quidem, non-
nullos ex illo venerabili Patrum ordine ita loqui, ac si DEus se ipsum
produxisset. Ita *Hieronymus in Epist. ad Galat. c. III. 15.* (Tom. VI. p. 147.)
Deum sui originem suam, causam substantie esse dicit. Durius adhuc *La-
ctantius L. I. Instit. divin. cap. 7. in fine: DEus ipse, inquit, ante omnia ex
se ipso est procreatus, ideoque ab Apolline αὐτοφύης, à Sibylla αὐτογενής &
αὐγένητος & ἀποίητος nominatur; quod Seneca, Vir acutus, in Ex-
hortationibus vidit. Nos, inquit, aliundè pendemus. Itaque ad aliquem
respicimus, cui, quod est optimum in nobis, animam debeamus. Alius nos
edidit, alius instruxit; DEus ipse se fecit. Et L. II. cap. 8. Ex se ipso est, &
ideo talis est, qualem se esse voluit; impassibilis, immutabilis, incorruptus,
beatus, æternus. Verum enim verò crassiora hæc eorum dicta sano sensu
accipienda & exponenda sunt, non positivè, ac si causa sui ipsius sit, sed ne-
gativè, quod nihil aliud eius causa sit nec esse possit. Quam Expositi-
onem dum suggerunt ipsi, Axioma simul nostrum egregiè confirmant;
*Hieronymus d. l. Nomen commune substantie sibi propriè vindicat DEus,
quia cetera, ut sint, DEi sum sere beneficio. DEus vero, qui semper est, nec
habet aliundè principium, & ipse sui origo est, suæque causa substantie, non
potest intelligi, aliundè habere, quod subsistit.* Et *Lactantius (1.) de**

significatu negativo, in loco citat. secundo : Solus DEus factus non est, non est aliunde generatus, nec ortus, nec natiuitas eius ex aliquâ aliâ dependet (2.) In loco cit. primo ad versus processum in infinitum : Retrahant ergo se homines ab erroribus, & abiectis religionibus pravis, parentem suum Dominumq; cognoscant, cuius nec virtus aestimari potest, nec magnitudo perspicui, nec principium comprehendendi. Cum ad illum mentis humana intentio, & acumen, & memoria pervenerit, quasi subductis & consumptis omnibus viis, subsistit, hæret, deficit : nec est aliquid ulterius, quò progredi possit.

Th. XII.

Vulgaria verò argumenta, quæ Athei pro processu in infinitum admittendo, eum in finem adducere solent, ut Theognosiam naturalem admittere ne opus habeant, ficulnea planè, potius straminea, prolixè adducit & refutat Bernaldus de Quiros, Tract. 2. de DEO, disput. 13. sect. 3. 4. & 5. pag. 55. seqq. Speciosissimum tamen, cuius ille non meminit, peti potest ab æternitate, in quâ processus durationis in infinitum videtur omninò dari. Dubito verò, an elegantius illud exprimere possimus quàm verbis Hilarii L. II. de Trinitate, ferè sub init. Semper, inquit, ante ævum (DEus) est, quia tempus ab eò abest. Curre sensu, si quid ei putas ultimum esse, eum semper invenies, quia cum semper intendas, semper est, quò intendas; semper autem eius locum intendere, ita Tibi est, ut ei esse semper sine fine est. Sermo in eò deficiet, non natura claudetur. Iterum revolvo tempora, esse semper invenies, & cum numerus calculi in sermone defecerit, DEus tamen semper esse non deficiet. In quocunq; igitur progredi semper, nunquam autem ad finem pervenire possum, in eò datur progressus in infinitum. Atqui in æternitate DEi &c. E. in ea datur &c. R. ad Minorem, progressionem hanc fieri *ἐν ὁρίων ὁρίων*, *θεοῦ περὶ ὧν* verò (quæ est antiqua & recepta distinctio ex Athanas. Dial. 1. de S. Trinit.) intelligendam esse. Nostro enim modulo usi Nos, qui in tempore vivimus, in æternitate progressionem aut successionem æque ac in illò concipimus, quam tamen, ex natura sua, nec in se habet nec habere potest, cum semper tota existat simul; sicut in puncto simul omnia sunt, nondum in fluxum progredientia; quod est simile Plotini Enn. III. L. VII. cap. 2. Bene itaque Hilarius in verbis proximè sequentibus : Intelligentiam (E. multò magis corpus,) commove, & totum mente complectere, nihil tenes. Totum hic (in Angelò) habet (in re ipsa) reliquum. Reliquum autem hoc (quod

(quod *ὑπερωραθῶς* concipis in DEO) *semper in toto* (in re ipsa) est. Ergo neq; totum ei (Angelo) est, cui reliquum est, neq; reliquum est (DEO) cui est esse, quod totum est. Reliquum enim (in Angelo) portio est, omne verò, quod totum est. DEus autem & ubiq; & totus ubiq; est, similiterq; & semper, & totus semper est. Ita regionem Intelligentiæ excedit, & extra quem nihil est, & cuius est semper, ut semper sit. Clarius Tertullianus I. in Marcion. cap. 8 Non habet tempus æternitas, omne enim tempus ipsa est. Quod facit, pati non potest. Caret ætate, quod non licet nasci. DEus si est vetus, non erit; si est novus, non fuit. Novitas initium testificatur, vetustas finem comminatur. DEus autem tam alienus ab initio & fine est, quàm à tempore, arbitro & metatore initii & finis. Plenius adhuc Augustinus in Ps. Cl. vers. 4. Non aliud anni DEi & aliud ipse DEus, sed anni DEi æternitas DEi est, æternitas ipsa DEi Substantia est, quæ nihil mutabile. Ibi nihil est præteritum, quasi jam non sit, nihil est futurum quasi nondum sit, sed non est ibi, nisi Est. Non est ibi, fuit & Erit, quia & quod fuit, jam non est & quod erit, nondum est, sed quicquid ibi est, non est nisi Est. Diximus: plenius. Nam hic novum vides adduci argumentum, petitum ab identitate æternitatis ac Essentiæ divinæ contra processum æternitatis in infinitum: Quicquid ipsa est Essentia DEi, illud semper est simul, & consequenter in se non admittit successionem & progressionem in infinitum: Atqui æternitas DEi est &c. E. Sed hoc tanquàm clarum & certum, ulterius pertendere nolumus.

Th. XIII.

Commodè ab hac objectione transimus ad secundam causam; quippè quòd illa desumpta fuerit ab Æternitate, hæc verò sit Materia, Vis eius ad quam (impropriè) Aristoteles, etiam refert tempus, quod non mi-dem Axionus est duratio, quàm æternitas, tametsi ab ea haud aliter ac minus à matis (2.) maximo differat. Quando enim in eo est L. II. Metaph. cap. 2. text. 7. in causis ut, qui proprii sunt, duos materialis productionis modos recenset, tertium hunc adjicit, veluti ex Isthmiis, inquiens, ludi Olympici fiunt; sed simul eundem tanquàm improprium rejicit, accurate distingvens inter Post & Ex; *μη ὡς τὸ ἐ λέγεται ΜΕΤΑ τὸδε, οἷον ΕΞ ἰσθμίων ὀλυμπία*; in quæ verba Fonsæca not. b. Ille modus, quò solus ordo temporis designatur, improprius est & nihil attinet ad eos, quibus aliquid ex aliquo tanquàm ex Materia fieri dicitur; quò pacto apud Græcos ludi Olympici dicebantur fieri ex Isthmiis, id est, post Isthmios; & nos fortasse dicere posse-

omnis, pascha fieri ex Quadragesima: Nam & latinè dicitur: Ex eò die, & ex eò tempore hoc vel illud factum esse, pro: post eum diem, & post id tempus. Quam ob causam nos etiam hòc modò, ad transeundum commodè ab una causa ad alteram, tantùm uti volumus.

Th. XIV.

Duo verò proprii modi sunt; *Alter*, materiæ immanentis, *alter* transeuntis. Per *illum* aliquid fieri dicitur ex eò, quod perficitur, totumq; manet in eò, quod fit, abjectâ imperfectione, ut, cum dicimus, Virum fieri ex puerò. Per *hunc* aliquid dicitur fieri ex eò, quod corrumpitur, nec permanet totum in eò, quod ex ipso fit, sicut dicimus Aërem fieri ex Aquâ; quæ exempla *Aristoteles* ipse suggerit; εἰχῶς γὰρ γίνεται τὸ δὲ ἐκ τῆς αὐτῆς ἢ ἐκ παιδὸς ἀνὴρ μεταβάλλοντ', ἢ ἐξ ὕδατος αἴρ; quicquid alii de transelementatione aliàs statuunt.

Th. XV.

Neutro autem modò, inquit *Aristoteles* ipse, d. l. fieri potest, ut progressus sit infinitus (εἰς ἀπειρον, in infinitum:) *Aliorum* enim cum media sint, finis sit necesse est: *Alia* verò reciprocantur mutuò, quippe quod alterius corruptio alterius sit generatio. Quæ duæ probationes ita distribuendæ sunt inter duos fiendi modos, ut prima ad primum, secunda ad secundum referatur. In primo enim id, quò ex imperfectiori fit perfectius, *illud* mediū, *hoc* finis rationem habet; quem in modum *Natura* intendit ex puero formare virum, aut *Ars*, (quod alterum apud *Aristotelem* Exemplum est,) ex discente scientem. In secundo verò fit reciprocatio (βατὶ ἕνα ἀνακαίωπται.) Quanquam enim primò modò vicissim ex viro non fit puer aut ex sciente discens; secundo tamen ex aere vicissim fit aqua; secundum hypothesein *Aristotelis*, apud quem non tantum datur Transelementatio, sed est quædam κυκλογένεσις, aut generatio circularis. *Prime* probationis hic est nervus: Quæcunque materia est medium, in illa non datur processus in infinitum. Atqui materia in primò modo &c. E. Minor est certa ex dictis. Major probabitur mox in dicendis de causa finali. *Secunda* ille: Ubicunq; mutatio fit reciprocè, ibi materia manet eadem; tantum abest, ut in eâ progressus fiat in infinitum. Atqui in secundò modò mutatio &c. E. De minori jam constat. Major est clara; quia κυκλογένεσις illa fit in eadem materia prima.

Th. VI

Th. XVI.

Licet autem nobis post hæc Aristotelis Exempla, longè illustrius Usus huius utiliusque assumere, videreque, an in hoc universo partes sint infinitæ; scalæ in Nam hæ in mundo constituto loco materiæ sunt, tametsi ille, cum ad doctrina huc esset constituendus, nullam prorsus ad miserit. Hinc *Autor L. de de mundo cap. 2.* mundum dicit esse ἐξ ἑρᾶνδ καὶ γῆς καὶ τῶν ἐν τῆ τοῖς do. Φύσεων, ex Cælo & Terra &c. *Academici ajunt, inquit Cicero quest. Academ. lib. 1.* partes esse mundi omnia, quæ insint in eò. Imo ipse *H. de Natura Deorum*: Nihil, inquit, est in omni mundo, quod non pars universi sit. Et quis dubitet præter *Timplerum*, qui *Physic. General. cap. 2. qu. 10.* contenta in mundo, non partes, dari, inepte probat ex illo *Pauli Act. XVII. 24.* Deum fecisse mundum, & omnia, quæ in eò sunt. Quasi vero *Paulus ἀκριβῆαν* Physicorum & Metaphysicorum de toto & partibus ibi observasset, & philosophico, non autem vulgari stilo usus fuisset! Sed hic est Spiritus vertiginis in Calvinianis haud rarò, ut, cum doctrinas purè Theologicas (Mysterium de Omnipræsentia naturæ humanæ in Christo &c.) è lumine Rationis oppugnent, philosophicas è popularibus Scripturæ dictionibus deducere ac confirmare non erubescant.

Th. XVII.

Fuerè verò jam olim tam extra quam intra Ecclesiam, qui hoc Universum ex infinitis mundis constare somniarunt. Cautè tamen inter Gentiles secernendi sunt illi, qui pluralitatem, & hi qui infinitatem eorum statuerunt. Inter illos eminent *Plutarchus*, qui in *L. περὶ τῶν ἐκλελοιπότων γενήσεων* aliquot argumentis plures mundos astruere conatur, revera verò destruit. Inter hos fuerè *Anaxarchus, Anaximander, Archelaus, Diogenes, Epicurus, Leucippus, Melissus, Xenophanes.* Inter hæreticos olim eundem errabant errorem *Manichæi*, nec ab eo alienus est *Origenes II. περὶ ἀρχῶν*, qui non quidem simul, successivè tamen infinitos mundos existuros, imò pro mundorum infinitorum redemptione Christum infinities passurum esse, absurdè impieque statuebat. Inter Recentiores etiam nescio quam ideã mundi infiniti fingit sibi *Cartesius, Principior. part. 2. §. 21.* *Neg, id fit ex mentis humana inbecillitate vel impotentia, sed ex positivò conceptu, quò talem mundi ideam in nobis experimur, ut nullos in eâ terminos nobis imaginari possimus; Burmann. Synops. T. 1. pag. 289.* Quid clarius ex ore Præceptoris & discipuli? *Cartesius* tamen ipse videns se laborare odio apud alios ex injuriã, quæ in infinitum Numen

Numen

Numen indè redundat, mundum indefinitum potius, quam infinitum dicendum esse *ibid.* part. 1. §. 27. concedit; tùm ut nomen infiniti, soli DEO reservemus, quia in Eò solo, omni ex parte, non modò nullos limites agnoscimus, sed etiam positivè nullos esse intelligimus; tùm etiam, quia non eodem modo positivè intelligimus, alias res aliqua ex parte limitibus carere, sed negativè tantùm, eorum limites, si quos habeant, inveniri à nobis non posse confitemur. Similia scripsit ad Henricum Morum nono & quadragesimo huius Seculi adeoq; penultimo Vitæ suæ Anno. Sed rectè in scholiis Morus Tom. alt. scriptorum philosophicorum p. 242. suspensam adiecit clausulam: Modò seriò hic agat Cartesius! Quam serio verò agat, prodidit ipse. Nam cum δευτέρως φρονήδες soleant aliàs esse meliores, illæ in allegatis Principiis sunt deteriores; nisi bonitatem eiusq; mensuram petere velis ab erroris confessione, quæ in posteriori loco clarior est, quàm in priori. Cognoscimus, inquit, Principiorum part. 2. §. 21. hunc mundum, sive Substantiæ corporeæ universitatem nullos extensionis suæ fines habere. Ubicumq; enim fines illos esse fingamus, semper ultra ipsos aliqua spatia indefinitè extensa non modò imaginamur; sed etiam verè imaginabilia, hoc est, realia esse percipimus, ac proinde etiam substantiam corpoream indefinitè extensam in iis contineri.

Th. XVIII.

Repugnat Scriptura. Sic more suo, hoc est, graviter breviterque Coccejus in Genes. cap. I. §. 16. T. I. Oper. p. 2. Quo ictu proternittam antiquos quàm recentes è Christianis Novatores. Sed & in sequentibus eosdem simul, simul Gentiles solidè & nervosè refellit. Cælum & Terra, inquit (1.) non sunt ἀΰραι, quæ tamen duo constituunt imum & summum universi. E. nec universum ipsum. Nos quidem metiri non possumus, & est aliquid sine dubio maius cogitatione nostra; sed DEus cælum spiritibus metitur & moderatur Es. XL. 12. Extensionem (2.) habent omnes hæ partes. Quæ extenduntur & initium extensionis habent & finem. Si non, simul habebit spaciorem partiumq; numerum & non habebit. Non habebit, quia ἀΰραι: Habebit, quia partes habet extra partes. Numerum actu infinitum mens humana non admittit. Quippe nullus Numerus est, cui non aliquid possit superaddi. Esse potestate infinitum & actu infinitum, contraria sunt. Potestate infinitam non continet omnia. Actu infinitum continet omnia. Aristoteles de Cælo I. 5. Ἄπειρον λέγομεν ἀΰραι, ὅτι μέγιστος ἐκ ἐσσι. Ubi vides primam rationem maximè

ximè concernere ac prosternere Adversarios è Christianis; secundam reliquos inter gentiles; ut brevissimis verbis proxilissimum otium nobis sit factum.

Th. XIX.

De Formis physicis, proprieq; sic dictis, sufficiat nobis illud Aristotelis: *ὁμοιότητες similiter*; quò jam supra in *Th. 4.* de hoc causæ genere per compendium utebatur; adiectâ tamen à nobis ratione, quam *ibid.* in formis. vide. Quæ verò de Formis Metaphysicis (aut clarius, de prædicatis essentialibus,) *text. 9. huius capit.* subjicit & *I. Poster. Analyt. cap. 22.* prolixius deducit, pertinent ad Processum cognitionis, de quò nos *infra Th. 22. seqq.*

Th. XX.

Inter rationes autem, quibus à finibus processum in infinitum removet Philosophus, eminent ultima, in *text. 8. cap. nostri*; *Nemo* (admisso inter appetendum processu in infinitum,) *agere quicquam aggredetur, non perventurus ad extremum.* Quanta verò hæc esset Absurditas! cum nemo sit, qui agere quicquam non aggrediatur. Imò *Ars omnis, & omnis doctrina, itemq; actio & propositum, bonum aliquod expetere videtur*; sicut Catalogum eorum, in quibus finis intenditur, plenissimè conficit *Aristoteles*, in ipso limine Philosophiæ moralis *L. I. Nicom. initio capitis 1.* adducit. In hoc vero appetitu boni necesse est, pervenire tandem ad extremum. Nam *si appetibilia essent infinita, essent impossibilia; si impossibilia, ergò frustra; si frustra, ergò DEUS aut Natura quid frustra nobis indidisset, nempe Appetitum; quod est absurdissimum*; quâ scalâ *Giphanius Comment. in L. I. Nicom. cap. 1. p. 12.* ad supremum usq; absurditatis gradum ascendit. Nobis sufficit, quod & propius, in *nostro textu*, ad mentem Philosophi accedit, appetitui satisfieri non posse, si procedendum ipsi sit in infinitum, ideoque, hòc admisso, indignandum quasi, ab omni actu esse cessaturum. *Quis enim apprehendet, satis provisam esse rem frumentariam obsessis fame pereuntibus, si singulos panes inedia necessarios singuli viri eadem fame pressi in castellum impugnatum introducant?* quod elegantissimum simile verbis minus elegantibus, contra processum in infinitum inter causas efficientes, adducit *Bernaldus de Quiros l. cit. p. 57. §. 23.* Quanto rectius idem de finibus Nos adhibebimus. In urbe obsessâ & ad incitas redactâ nemo est, qui cibum non appetat quàm qui cupidissimè: Sic etiam inter homines non est, qui cupiditate bonorum non ducatur. Singuli vero panes in civi-

Vis eiusdem (3.) in formis.

Vis eiusdem (4.) in finibus eorumq; appetitione.

C

tatem

tatem inedia laborantem à singulis famelicis illati, universos saturare nequeunt; Sic etiam bona inferiora non explent desiderium nostrum; potius cupiditas utrobique, ibi saturitatis, hic summi boni, magis magisque excitatur foveturque. Hinc factum est, quod ab omnibus Philosophis Summum Bonum, quoad τὸ ὅτι (quòd sit) agnoscatur, tametsi quoad τὸ τί ἦν εἶναι (quid sit) à paucis cognoscatur. De finibus inveniendis, inquit Augustinus L. XIX. de Civitate Dei, cap. 1. atq; in hac vitâ Summo Bono adipiscendo, vitando autem summo malo, multum laboraverunt, qui studium Sapientiæ in huius seculi vanitate professi sunt: nec tamen eos, quamvis diversis errantes modis, naturæ limes in tantum ab itinere veritatis deviare permisit, ut non alii in animo, alii in corpore, alii in utroq; finibus bonorum ponerent & malorum. Ex quâ tripartita velut generalium distributione Sectarum M. Varro in Libro de Philosophia tam multam dogmatum varietatem diligenter & subtiliter scrutatus advertit, ut ad CCLXXXVIII. sectas, non quæ jam essent, sed quæ esse possent, adhibens quasdam differentias, facillimè perveniret.

Th. XXI.

Enimvero, si Experientiam consulamus, videtur in hunc usque diem verum esse, quod jam olim, apud Aristotelem L. I. Politic. cap. 5. dixit Solon:

πλῆττα δ' ἔδεν τέρατα πεφασμένον ἀνθρώποις κείται,
Finis opum positus non est mortalibus ullus.

Sed rectè Aristoteles d. l. Possidere, inquit, tantum bonorum, quod satis sit ad benè vivendum (ἀυτάρκεια πρὸς ἀγαθὴν ζωὴν) non est infinitum. Fixus enim est, quemadmodum ceterarum artium (terminus.) Nullum enim Instrumentum ullius Artis est infinitum, neq; numero neq; magnitudine. Divitiæ autem Instrumentorum multitudo sunt & Reip. & domi accommodatorum. Ita nimirum illæ se habent τῇ φύσει, ex natura sua, quam observat sequiturque appetitus rectus; deserit ac evertit perversus. Quid autem ille ad Nos?

Th. XXII.

Vis eiusdem (5.) in Cognitione humanâ,

Idem in Intellectu Discrimen adhibendum est, qui, si perversus sit, pedemque calceo, quod est, falsæ imaginationi suæ res aptet, in infinitum progredi non erubescit; qualem supra in Th. 12. & 17. saltum jam vidimus: Si rectus sit, calceumque pedi, hoc est, conceptus suos, ceu par est, rebus ipsis conformet, id vitii nullo modo committet. Modum enim cognoscendi,

scendi, modò rectè sese habeat, modus effendi (finitus h. l. finitum) semper sequitur.

Th. XXIII.

Hinc intelligis, nos à negata *superius* infinitate in causis, imò in rebus omnibus creatis, ad negandam infinitatem in cognitione firmiter concludere posse; qui medius terminus tam efficax est, ut valeat reciprocè. Rectè enim, inversò ordine *Bernaldus de Quiros loc. cit. p. 58.* à negata infinitate in cognitione ad negandam infinitatem in causis concludens: *Quomodocumq; inquit, fingatur processus in infinitum cognitionum reflectentium super alias distinctas, tandem veniendum est ad unam cognoscentem incognitam: Similiterq; implicat manifestam contradictionem, quòd detur una actio producens aliam actionem, & ista aliam, & hæc aliam sine fine, quòd tandem detur absolutus terminus, super quem cadant omnes actiones, & ad quem ordinentur; ergò similiter, quantumvis fingatur processus causantium, quasi à parte ante, ut hæc causa producat ab alia, & hæc ab alia sine fine; opus tamen erit, ut omnia nitantur in causa incausata.*

Th. XXIV.

Inter eas verò, quas *Aristoteles* adducit, rationes primum locum meretur illa, quâ concludit ab absurdo; positio huiusmodi processu, scientiam dari non posse. Hinc non obiter illa, sed cum cura proponitur in *nostro capite* bis, verbis quidem jam *suprà Th. 4.* allegatis; nimirum ut à causis tam ejusdem quam diversi generis cognitionem, per Processum in infinitum, desumi non posse ostenderet. Imò eadem prorsus inculcat *I. poster. Analyt. cap. 22. sub initium: Si licet definire, vel si cognosci potest, quid res sit, infinita verò percurre non licet; necesse est ea esse finita, quæ attribuuntur in questione quid est.*

Th. XXV.

Atque hic etiam præcipuus est hujus scalæ usus, ut in principiis Vfus huius cognoscendi finem & in eorum fine scientiam inveniamus. Elegan- scalæ in
ter Aristoteles I. Poster. Analyt. cap. 21. t. 5. περιεργασμένας επιστήμης ἀπὸ ἀπείρου, Scientiis,
finitæ sunt via. Et propriè *ibid. cap. 22. t. 29. si sint principia, nec omnia*
sunt demonstrabilia, nec in infinitum iri potest.

Th. XXVI.

Absit autem, ut per hæc Deo ipsi cognitionem infiniti cum *Somero* denegare velimus. Sic enim *Vir aliàs Doctissimus in L. II. Metaphys.*

raphys. cap. 2. in fine. Dico, hoc esse principium indubitatum, & cum natura infiniti hæc sit, ut nullos unquam admittat terminos, non posse percurri aut comprehendi id, quod est magnitudine aut numero actu infinitum, neque ab intellectu increato, id est, neque à DEo, neque à creato, id est, ab Angelis & Hominibus. Implicat enim contradictionem, esse infinitum & comprehendi, quia comprehensio infert fines. Nec refert (ita pergit post Thesin aduersus Antithesin,) quod DEi virtutem (Fonseca & Svarez ad hoc caput,) infinitam dicant. Nam quod simpliciter est incomprehensibile, neque ab infinita virtute est comprehensibile secundum se totum, ita ut aliquando comprehensum dicatur, nihil que ejus restet comprehendendum. Deinde falsum etiam est, virtutem DEi esse infinitam, cum necessario foret in materia, ut ostenditur IIX. Metaphys. t. 46. Nugas igitur (sic tandem hanc de infinito quæstionem finit,) vendunt. Quam censuram utinam illi retorquere non possent! Virtus enim DEi omninò infinita est, eique repugnat materia: tantum ab est, ut ad eam requiratur. Nec contra infiniti naturam est, comprehendi ab infinito, sed tantum à finitò. Modus enim cognoscendi (non tantum objectivè sed & subjectivè,) sequitur modum essendi. Non tamen respondere curabimus (quod de se dicit Cartesius part. I. princip. p. 8. n. 26. utinam candidè; vid. supr. à Tb. 17.) qui querunt, an si daretur linea infinita, ejus mediapars etiam esset infinita? Vel an numerus infinitus sit par anve impar? Et talia; quia de iis nulli videntur debere cogitare, nisi qui mentem suam infinitam esse arbitrantur. Sufficiat, DEo suam constare in omnibus infinitatem; cui etiam proinde sit

Laus, Honor atque Gloria in infinita
Secula!

F I N I S.

Coll. diss. A. 2, misc. 20